

Forfatter: Udrag fra Fjorten eventyr og fortællinger

Titel:

Citation: "Fjorten eventyr og fortællinger", i *Fjorten eventyr og fortællinger*, udg. af Marita Akhøj Nielsen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1989, s. 235.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-ingemann01-shoot-idm140296365428688/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Fjorten eventyr og fortællinger

de Draaber, hvor det ondes atbeholderske magt brydes ved bønnen til den korsfæstede (s. 218).

For Ingemann har troen på åndeverdenen ikke været i modstrid med hans kristne overbevisning, men en del af den; for den troende taber tilmed skellet mellem hverdagslivet og åndeverdenen, mellem naturligt og overnaturligt sin betydning, som det udtrykkes af fru Sommerkjær: »Alt, hvad der kan skee ved de guddommelige Kræfter, er naturligt, og alt Naturligt er guddommeligt; men der er flere Natureer, end der er Stjerner paa Himmelen, og hvad der her kan skee efter en høiere Naturs Orden, kan Ingen vide eller forudsee eller forstaae, undtagen Den, det bliver givet af Kræfternes Herre» (s. 139, jf. Det høie Spil s. 30).

Mennesket i den timelige og den åndelige verden

For Ingemann hører mennesket hjemme i to verdener, den timelige og den åndelige, og mødes af krav fra dem begge. Denne problematiske situation afføder i Ingemanns fortællinger forskellige reaktionsmønstre, som her skal opstilles noget skematisk.

Menneskets begær er det, der grundlæggende præger den onde række muligheder. I sin groveste form er begæret rent sanseligt. Det kan være rettet mod magt og rigdom (som i Glasskabet) eller mod seksuel tilfredsstillelse (i Niels Dragon); men disse to former for begær er nært forbundne og optræder ofte sammen (hos hr. Stork i Det forbandede Huus, hos sultanen i Araberen i Constantinopel, hos Mathis og Christer Valman i Skolekammeraterne og - mest raffineret - hos gøgleren i Pulcinellen). Hvor begæret er rent sanseligt, er der tale om de rene skurke, som er af begrænset interesse for Ingemann; mere fascinerende er de karakterer, der forener det lave begær med en lidenskabelig higen efter indsigt. I disse faustiske personers historie indgår mere eller mindre udtrykkeligt en pakt med Djævelen eller hans håndlangere. Bredest er motivet udfoldet i Pulcinellen, mest lokkende i Sphinxen, hvor fristelsen dog overvindes. Det gør den ikke i Skolekammeraterne - med katastrofale følger allerede her i livet. I De fortryllede Fingre møder vi Faustskikkelsen i to kvinder, hvis horisont - og dermed begær og synd - er mere indskrænket end

mændenes. Det høje Spil giver den muntreste version af djævelpagten, men selv her er kampen mod dæmonen præget af den desperation, som forvisningen om evig fortabelse afføder. Når Ingemann må fordømme menneskets higen efter indsigt hos disse personer, skyldes det, at den beror på en formastelig overvurdering af mennesket og specielt dets forstand. For disse personers tørst efter viden må selv de mest elementære hensyn vige; som Christen Valman udtrykker det, må han være rede til at dissekere sin egen får (s. 170); det makabre kan altså forstås som en mulig følge af forstandshovmodet eller begæret overhovedet.

I Varulven fremstår menneskets selvoverturdering klart, ligesom dens moralske og psykologiske konsekvenser: en umådelig foragt for andre, men også for »laveres sider af en selv, hvorved der åbnes for en splittelse, som kun kan udlevs i vanvid. Religiøst betyder ophøjelsen af mennesket en afvisning af kristendommen, hvis lære om menneskets syndige natur og om forsoningen ved gudmennesket opfattes som en fornægtelse af mennesket (s. 116). Oplevelsen af »det mørke Princip« i en selv fører til »en dyb Ydmygelse, dog uden sand Ydmyghed« (s. 118), i sin yderste konsekvens til fortvivlelsen. Så langt har Ingemann dog sjældent hjerte til at lade sine personer nå: i sidste ende lader han som regel muligheden for forsoning stå åben, selv for de ekstremt splittede hovedpersoner i Varulven og Pulcinellen. Baggrunden for denne mildhed er naturligvis hans evighedshåb, men også det vide, undertiden svimlende perspektiv på menneskeverdenen som et støvgran i universet – et perspektiv, han fastholdt siden ungdommens romantik; det flotteste udtryk for tanken findes vel i slutningsstrofen af Holgers Sang om Livet (*Holger Danske*):

Men naaer under Solen ei Sjælen hvad den vil –
Saa er der andre Sole og andre Sjøjerner til.
Og slukkes alle Sole og Sjøjerner engang –
Dog Livets Kilde springer, hvor evig den sprang.

Ingemanns mange skildringer af faustiske personer havde aktualitet p.g.t.a. to i og for sig modsatrettede tendenser i samtiden: rationalismen og naturfilosofien. Den første er vi vant til at henlægge til det 18. årh., men Ingemann oplevede, at den genopstod i hans samtid. Den anden er den vigtigste filosofiske udformning af romantikken, og dens erkendelse opnåedes ideelt set ikke ved forstanden, men ved